

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов Л.К., Азарова Т.В. Центр місцевої активності для розвитку громад. - Кіровоград: ІСКМ, 2012. - 144 с.
2. Азарова Т. В. , Абрамов Л.К. Ресурсне забезпечення громадських ініціатив. - Кіровоград: ІСКМ, 2008. - 100 с.
3. Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Центр місцевої активності на базі будинку культури: методологія та технологія розвитку територіальної громади – Кіровоград, ІСКМ, 2010
4. Інвестиції як ресурс для місцевого розвитку / Борщевський В., Дацишин М. та ін. – К.: Інститут реформ, 2005. – 74 с
5. Сметанюк Т. І. ,Волонтерська активність громади / Т. І. Сметанюк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2015. - Вип. 25. - С. 186-194.
6. Ю.М. Петрушенко. Місцевий розвиток за участі громади: Монографія у 2 т. Том 1. – Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду / [за заг. ред. Ю. М. Петрушенка]. – Суми : Університетська книга, 2013. – 354 с.

Н. В. Синюк

кандидат педагогічних наук, доцент

Б. П. Гордієнко

кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки

Хмельницький національний університет

Nvs100377@gmail.com

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вступ. Актуальність теми зумовлена існуванням наступних суперечностей: *по-перше*, загостренням протиріч між об'єктивною необхідністю формування життєвої компетентності школярів і можливостями сучасної освітньої системи; *по-друге*, між процесами саморозвитку особистості та системою традиційного виховання; *по-третє*, недостатня обізнаність фахівців соціальної педагогіки щодо поняття «життєвої компетентності» усупереч наявності змістовної наукової теоретичної бази.

Мета статті: проаналізувати сутність поняття «життєва компетентність», висвітлити підходи видатних науковців щодо загальнотеоретичних аспектів дослідження проблеми формування життєвої компетентності особистості.

Аналіз джерельної бази. Психологічним підґрунтям досліджуваної проблеми є наукові розробки таких відомих учених-персонологів, як: Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Ельконін тощо. Теоретичні основи використання системного підходу у процесі цілісного формування особистості як педагогічна проблема освіти та виховання були розроблені І. Бехом, В. Болгаріною,

В. Бутенком, І. Болдирєвим, М. Боришевським, Л. Воловичем, Г. Габдуліним, В. Караковським, А. Куракіним, Л. Новіковою, Г. Філоновим.

Виклад основного матеріалу. Демократизація, соціально-економічне реформування, інформатизація українського суспільства вимагають нових підходів до вирішення проблем освіти і виховання підростаючого покоління. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства [9, с. 1].

Життєва компетентність охоплює у собі такі надбання особистості, як: знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних та духовних цінностей суспільства. Поняття «життєва компетентність» є інтегрованим від понять «компетентність» та «життя».

Життєва компетентність характеризує здатність особистості до активної діяльності, ефективного розв'язання проблемних життєвих ситуацій, мобілізації набутих досвіду та цінностей. В. Ляшенко зазначає, що сутність поняття «життєва компетентність» значно ширше, об'ємніше, бо передбачає спроможність особистості набувати знання, перетворювати їх на уміння та адекватно діяти [7, с. 83].

Аналіз наукових джерел дає змогу виділити три основних підходи щодо визначення сутності життєвої компетентності:

1. Соціальний підхід визначає життєву компетентність особистості як умову, необхідну для дотримання ними існуючих у суспільстві норм, прав та цінностей.

2. Психологічний підхід визначає життєву компетентність людини як розвинену здатність до самореалізації найважливіших фізичних, психічних та духовних якостей.

3. Педагогічний підхід визначає життєву компетентність особистості як духовно-практичний досвід, який може бути успішно освоєний у процесі ранньої соціалізації.

Досліджуючи проблему формування життєвої компетентності учнівської молоді, І. Ящук акцентував увагу на тих знаннях, вміннях, життєвому досвіді, які є необхідними для розв'язання виниклих життєвих завдань і продуктивного здійснення життєдіяльності [9, с. 24]. О. Кононко, у свою чергу, стверджує, що життєва компетентність має розглядатися як нова стратегія, що змінює мету навчально-виховного процесу, спрямовує зусилля педагогів на забезпечення кожній дитині сприятливих умов для оволодіння важливою наукою і мистецтвом життя [6, с. 7].

У контексті педагогіки життєтворчості життєва компетентність розглядається як складне утворення, що охоплює: уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; здатність обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем; знання своїх особистісних якостей, зокрема достоїнств і недоліків; здатність до самовдосконалення та самозмін; здатність розуміти й оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні взаємовідносини, проявляти толерантність; уміння керувати собою й обставинами свого життя [5, с. 145]. На думку В. Зарицької, життєва компетентність є цілісним утворенням, яке становить системну властивість

усієї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві проблеми [8, с. 89]. В. Ляшенко наголошує, що життєва компетентність школярів є особливим психолого-педагогічним явищем, яке має характерні ознаки, особливості та відмінності [7, с. 21]. Досліджуючи соціально-психологічні та педагогічні параметри зазначеної проблеми, В. Циба вказує на необхідність її системного вирішення шляхом формування свідомості дітей, оволодіння ними конкретними вміннями і навичками, розвитку відповідних здібностей тощо. Учений вважає, що зміст життєвої компетентності людини повинен поєднувати в собі усвідомлення власних життєвих цінностей та їх практичну реалізацію в умовах сьогодення [9, с. 34].

Життєва компетентність школярів формується з урахуванням її складових та відповідно до періоду сензитивного розвитку дітей. Кожний вік дитини впливає на її життєвий досвід та способи його використання. Показники нормального розвитку дитини у різні вікові періоди є своєрідним свідченням стану сформованості окремих складових життєтворчості, які дозволяють попередити можливі відхилення шляхом надання відповідної своєчасної корекції.

Життєва компетентність є тим духовно-практичним здобутком, який формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх процесів. Саме тому важливим є глибоке і постійне вивчення внутрішнього стану дитини не лише через діагностування, але й через спілкування.

Особливість та своєрідність життєвої компетентності школярів полягає у тому, що вона охоплює у собі наступні складові їхнього розвитку: фізична; когнітивна; мовленнєва; психологічна; соціальна; сенсорно-моторна; інтелектуальна. Вищезазначені складові оптимального розвитку дитини дозволяють сформуванню основні аспекти життєвої компетентності, а саме: досвід, знання, уміння, навички, почуття та творчі якості. Вони тісно взаємопов'язані один з одним, тому успіхи або невдачі однієї зі складових розвитку неодмінно впливають на зміст та характер реалізації інших.

Під час соціально-педагогічної роботи зі школярами важливо правильно визначити структурні компоненти життєвої компетентності. Ми вважаємо, що доцільно користуватися схемою, запропонованою Л. Соханем. Вона містить у собі такі елементи: 1) знання (загальні, наукові, життєва мудрість); 2) уміння й навички (теоретичні і практичні); 3) життєтворчі здібності (аналітичні, поведінкові, прогностичні); 4) життєвий досвід (складається з усвідомленого та неусвідомленого індивідуального досвіду, творчого використання й наслідування досвіду інших осіб); 5) життєві досягнення (особисте щастя, соціальний статус, самореалізація).

Формування соціального «я» дитини визначається характером її взаємовідносин з навколишнім середовищем. Її фізичний стан, психічний розвиток, соціальний досвід є необхідними умовами соціалізації, бо сама соціалізація – це можливість дитини об'єднатись з суспільством, жити в ньому, мати певний рівень життєвої компетентності. Соціалізація – це не тільки уміння спілкуватись, це, перш за все, можливість жити, мати певний рівень соціального статусу, бути життєспроможним.

Інтеграція дітей у реальний світ, розширення можливостей для їхнього спілкування та оточення – один із шляхів формування життєвої компетентності.

Висновок. Отже, формування життєвої компетентності особистості визначається як складний процес, у результаті якого школяр здобуває якості, необхідні йому для існування в суспільстві, оволодіває соціальною діяльністю, комунікативними вміннями. Життєва компетентність особистості є багатоаспектним явищем, у якому знаходять відображення соціальні вимоги та норми, механізми психофізіологічної саморегуляції, можливості освоєння та активного використання життєво важливого досвіду. Саме тому завдання суспільства, а особливо – соціального педагога, що здійснює свою роботу в межах загальноосвітніх установ, полягає у забезпеченні процесу формування життєвої компетентності школярів, підготовки їх до активної і творчої життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды в 2-х т / Б.Г.Ананьев. – М.: Педагогика, 1980. – 287с.
2. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості/ І.Д.Бех // Педагогіка і психологія.– 2011. – № 4.– С. 49-57.
3. Вербицька П.В. Організаційно-педагогічні засади громадянської освіти молодших школярів . / П.В. Вербицька – дис. на здоб. наук.ступ.к.п.н., Київ, 2000.
4. Выготский Л.С. Психологические основы формирования личности в педагогическом процессе / Л.С. Выготский // Собр. соч.: В 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 369 с.
5. Кон И. Открытие «Я». / И. Кон .– М., 1978.– 134с.
6. Концепція національного виховання. Схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 р. // Рідна школа, 1995. – С. 18 - 25.
7. Мудрик А. В. Социализация человека : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед.] / А. В. Мудрик – 2-е науч. ред.) та ін.]. – К. : Контекст, 2000. – С. 87–93.
8. Социальная активность и свобода личности. Волгоград, 1981.– 167с.
9. Ящук І.П. Формування життєво компетентної особистості: Науково-методичний посібник./ І.П. Ящук. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту, 1999. – 54с.